

AZ OROSZ DEZINFORMÁCIÓRA ADOTT EURÓPAI VÁLASZ AZ UKRAJNAI HÁBORÚ KONTEXTUSÁBAN

THE EUROPEAN RESPONSE TO RUSSIAN DISINFORMATION IN THE CONTEXT OF THE WAR IN UKRAINE

Bayer Judit

PhD, habil., Budapesti Gazdasági Egyetem, Budapest
bayer.judit@uni-bge.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

Oroszország geopolitikai hatalmi törekvéseinek, ezen belül az Ukrajna ellen indított háborújának egyik fontos eszköze a külföldi országokba irányuló dezinformáció és propaganda. A sokszínű jelenségre az Európai Unió és az egyes – Unión belüli vagy kívüli – államok komplex válaszokat adtak. Ez az írás ezek közül csak az RT tévécsatorna uniós betiltására fókuszál. Bemutatja az RT tévécsatornára vonatkozó médiaelemzéseket, a vele kapcsolatos jogi lépések egy részét, és elemzi az Unió tiltó rendeletének hátterét és logikáját. Rámutat, hogy míg a nemzetközi médijogi szakirodalomban a szólásszabadság szempontjából vizsgálják a kérdést, az Európai Unió politikai fegyverként kezelte a tévécsatornát. A cikk úgy érvel, hogy a demokráciáknak határozottan fel kell lépniük berendezkedésük védelmében, és hogy ennek érdekében, a nemzetközi rend megbomlása idején rendhagyó lépésekre is szükség lehet.

ABSTRACT

Disinformation and propaganda directed at foreign countries is an important tool in Russia's geopolitical power ambitions including its war against Ukraine. The European Union and individual nation states, both inside and outside the Union, have developed complex responses to this multifaceted phenomenon. This article focuses on just one of them: the EU embargo on the RT television channel. It will review media analyses of RT some of the legal actions taken against it, and analyse the background and rationale behind the EU's blocking regulation. It points out that, while international media law literature has examined the issue from the perspective of freedom of expression, the European Union has treated the channel as a political weapon. The article argues that democracies need to take decisive actions to defend their structures and that this may require unconventional measures in times of disruption to the international order.

Kulcsszavak: dezinformáció, Russia Today (RT), propaganda, sajtószabadság, orosz–ukrán háború

Keywords: disinformation, Russia Today (RT), propaganda, freedom of the press, Russia-Ukraine war

BEVEZETÉS

Az ellenfél félrevezetése, a propaganda a történelem folyamán korábban is a nemzetközi kapcsolatok fontos eszközét jelentette. A mai eszközeink azonban összehasonlíthatatlanul hatékonyabbak. A technológia lehetővé teszi az automatikus tartalomrangsorolást, és a kifinomult fogyasztói preferenciák ismeretében olyan hatékony eszközök tökéletesítik a manipulációt, mint a mikrotargetálás, illetve, mint a kép- és videóhamisítási eszközök, amelyek ma már széles körben állnak rendelkezésre.

Az elmúlt évtizedben szembesültünk azzal, hogy a dezinformáció mélyreható változásokat képes eredményezni a társadalomban, a politikában, de kisebb mértékben a gazdaságban vagy az egészségügyben is. A jelenkor dezinformációja több annál, mint amit a régi hírhamisítás vagy központi propaganda volt képes nyújtani. A mindennapi életet mind sűrűbben szövi át a médiatechnológia. Az ezáltal nyújtott technológiai lehetőségek kaput nyitnak a tömegek szervezett, stratégiai manipulációja előtt. Márpedig a nyugati társadalmak a közvélemény támogatásán alapulnak, ezért az állampolgárok manipulációja és megosztása súlyos válságok előidézésére lehet képes.

A dezinformáció, a manipuláció és a propaganda olyan kommunikációs fogások, amelyeket a jog eszközével nem igazán lehet megragadni, legalábbis anélkül nem, hogy a szólás- és sajtószabadság jelentősen ne sérülne. Ezért az Európai Unió új jogszabályai és társszabályozási megoldása (a digitális piacokról szóló rendelet, a digitális szolgáltatásokról szóló rendelet, a megerősített dezinformációs kódex¹) inkább azt az információs környezetet igyekeznek megrendszabályozni, amely a dezinformáció virágzását lehetővé tette, nem pedig közvetlenül a tartalomra irányulnak.

Az EU az említett puha jogalkotás eszközét váratlanul és radikálisan meghaladva, a háború kitörését követően egy héttel rendelettel betiltotta az egyik legnépszerűbb orosz állami televízió, a korábban Russia Todayként ismert RT sugárzását a területén.

AZ RT MÚLTJA ÉS SAJÁTOSÁGAI

Az RT az EU egyes országaiban és az USA-ban önálló műsorszolgáltatóként jegyeztette be magát, valamint az interneten is sugárzott, orosz, angol, spanyol, francia, német és arab nyelven. A YouTube televíziócsatornáit közül a legmaga-

¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazatban a versenyalapú és tisztességes piacokról és az (EU) 2019/1937 és (EU) 2020/1828 irányelvek módosításáról (Digitális piacokról szóló törvény); az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet); Strengthened Code of Practice on Disinformation (csak angolul URL).

sabb nézettséggel rendelkezett, 2020-ban tízmilliárd nézővel és több mint 16 millió előfizetővel (Elsawah–Howard, 2020), habár a nézettségére irányuló komplex vizsgálatok árnyalják a képet (Crilley et al., 2022).

A Russia Today 2005-ös indulásakor úgy tűnt, hogy célja az orosz kultúra képviselése a világban és az orosz nézőpont – mai szemmel nézve apolitikus – bemutatása. Elemzők egyetértenek abban, hogy az RT irányvonala 2008-ban, a grúz háború következményeként változott meg (Sakwa, 2012; Yablokov, 2015; Elswah–Howard, 2020). Ekkor nevezték át Russia Today-ről RT-re, és körülbelül ettől kezdve a csatorna témája már nem Oroszország eseményeire és kultúrájára irányul, hanem a nyugat trónfosztására.

Tudományos érdeklődést az RT csak 2015 körül ébresztett, amikor vizsgálni kezdték a csatorna mögött álló politikai célokat (Yablokov, 2015). Mona Elswah és Philip N. Howard három célkitűzést szűrtek le terepmunkájuk során: először, annak hangsúlyozását, hogy a nyugati országokat legalább annyi probléma sújtja, mint Oroszországot. Másodsor, a nyugati médiainstítúciók lejáratását és delegitimálását összeesküvés-elméletek segítségével. Harmadszor, ellentmondás és polarizáció keltését, akár oly módon is, hogy a nyugati közönség egy része kritizálja a csatornát, amely azt sugallta Oroszország vezetésének, hogy az RT egy fontos tényező, ezzel jó érvet szolgáltatott a finanszírozás emelésére (Elsawah–Howard, 2020). Az oxfordi internetkutató-intézet (OII) tudósai szerint az RT a globális politikai dezinformáció-szintér legfontosabb szervezete. Stratégiai fontosságát jól mutatja, hogy míg a kezdeti éves büdzsét 30 millió dollárban szabta meg a Kreml, 2015-ben ezt (két évre) 400 millió USA dollárra emelték. Az RT nem közöl reklámokat, ellenben költ a saját reklámozására, valamint terjesztésére hotelekben, műholdon és kábelen keresztül (ICA, 2017).

Más elemzők úgy fogalmaztak, hogy az RT célja az, hogy az USA pozitív nemzetközi hírnevét rombolja, és az amerikai kormányt a globális közönség ellenfeleként pozicionálja. E narratíva alátámasztásaként az RT valós, múltbéli összeesküvéseket hozott fel példának, valamint rámutatott az amerikai katonai beavatkozások eseteire a globális konfliktusokban, és összességében jelentős nemzetközi fenyegetésként ábrázolta az USA politikáját. Ezáltal igazolva láttatták az orosz kormány politikáját, és Oroszországot mint az USA-val szembeni globális ellenállás vezetőjét állították be (2015-ben járunk) (Yablokov, 2015).

A Reuters elemzése szerint a tartalmat nem annyira a dezinformáció jellemezte, hanem a tények szelektív megjelenítése, a vélemények tényekként történő bemutatása és az orosz kormánypolitika retorikájának alkalmazása (Smirnova, 2016). Így például tematizálta az európai migránsválságot, mégpedig célzatosan egy központi üzenet megfogalmazása érdekében: a hivatalban lévő európai kormányok alkalmatlanságának demonstrálása céljából. Propagandisztikus eszközei a narratívák ismétlése, a vélemények egyoldalúsága és az érzelmekre ható stílus voltak. Ugyanakkor, az RT európai leányai viszonylag tárgyilagos nyelvezetet

használtak: csak 17%-ban alkalmaztak érzelmileg színezett kifejezéseket, szemben az orosz 1-es csatorna 80%-ával. Ezt az orosz elemző az eltérő szabályozási környezettel, és eltérő közönségelvárásokkal magyarázza. A nyugat-európai közönséget jobban meg lehetett szólítani a látszólag tárgyilagos és szenttelen stílussal (Saari, 2014).

Sinikukka Saari rámutat, hogy a modern orosz diplomáciát, a szovjet időszakkal ellentétben, nem terheli ideológia, ez megkönnyítette a csatorna számára is, hogy elérje a nyugati közönséget, és a nyugati országokban a belföldi közvéleményt befolyásoló jelenséggé váljon (Saari, 2014).

Összességében, számos megbízható kutatás támasztja alá, hogy az állam által támogatott televíziócsatorna orosz politikai propagandát közvetített (Yablokov, 2015; Baggott Carter–Carter, 2021). A határokon szabadon áttérjedő globális médiarendszer bármely ország számára lehetővé teszi ezt a kulturális befolyástervezést, amely különösen a demokráciákat teszi sebezhetővé: azok nyíltsága, toleranciája és a közvélemény jelentős hatása miatt. A RT-t az orosz állam tehát állami, honvédelmi eszközként használta arra, hogy más államok politikájába beleavatkozzon (Elsawah–Howard, 2020).

AZ RT JOGI MEGÍTÉLÉSE

Az RT számos alkalommal szegte meg a nyugati országok médiajogát, amelyekben közzétételre került (Elsawah–Howard, 2020). Az Egyesült Királyság médiahatósága, az OFCOM (Office of Communications) megállapította, hogy a salisburyi novicsokmérgezését követően a vizsgált tíz műsorból hét megsértette a kiegyensúlyozott tájékoztatás követelményét, ezért pénzbírságra büntette a csatornát (OFCOM, 2019). Litvánia és Lettország 2015 óta többször felfüggesztette az „RTR Planeta” orosz nyelvű televíziós csatorna sugárzását. Döntéseit a belföldi médiahatóság az AVMS-irányelv (Audiovisual Media Services Directive) 3. cikk (4) bekezdés a) pont i. alpontjára és a 6. cikkére alapította, amelyek lehetővé teszik a televíziós műsorok felfüggesztését, ha azok bizonyos kritériumok alapján gyűlöletkeltésre uszítanak (Baade, 2022). Az Európai Bizottság megerősítette, hogy Litvánia és Lettország helyesen ítélte meg, hogy a különböző államok megszállására és „megsemmisítésére” felhívó televíziós műsorok háborús propagandának minősülnek, ami indokolta az adások felfüggesztését.² Egy másik ügyben az Európai Unió Bírósága ismerte el,³ hogy a nemzetiség alapján történő gyűlöletkeltés elleni fellépés jogszerű volt. A kérdéses tartal-

² Commission Decision C(2017) 814 final. 17.2.2017. (URL2), valamint: Commission Decision C(2021) 3162 final, 7.5.2021. (URL3).

³ C-622/17, Baltic Media Alliance Ltd. v. Lietuvos radijo ir televizijos komisija (URL4).

lom a balti országok nacionalista és neonáci belpolitikájáról szolt (Ó Fathaigh, 2019). A német médiahatóság pedig a műholdas engedély hiánya miatt tiltotta be az adást 2022. február 2-án (MABB, 2022).⁴ Oroszország az angol és a német döntést azzal viszonzta, hogy betiltotta Oroszországban a BBC, illetve a Deutsche Welle adását (Roth–Waterson, 2018; Krieger, 2022). Megjegyzendő az is, hogy az RT nem állította le a közzétételt Németországban a német médiahatóság tilalma, sőt büntetése ellenére sem (Baumgärtner et al., 2022).

AZ EURÓPAI UNIÓ RENDELETÉNEK HÁTTERE ÉS LOGIKÁJA

Ilyen előzmények után történt, hogy az Európai Unió Bizottsága Oroszország Ukrajna elleni agresszióját követően napokon belül úgy döntött, az RT csatornát „kettős felhasználású” terméké nyilvánítja. A kettős felhasználású termékek jogi alapját eredetileg az EU egy 2009-es rendelete teremtette meg, amely engedélyhez kötötte többek között azok kivitelét.⁵ Eszerint „kettős felhasználású termékek” azok a termékek, ideértve a szoftvert és a technológiát is, amelyek polgári és katonai célokra egyaránt felhasználhatók, többek között olyan termékek is, amelyek felhasználhatók nem robbantási célokra, valamint nukleáris fegyverek vagy más nukleáris robbanószerkezetek előállításához történő, bármilyen formájú hozzájárulás céljára.⁶ A listán az atomreaktor és hasonlók között a számítógép és a titkosításhoz használt aszimmetrikus algoritmus is ilyen terméként szerepel.

A rendeletre épülve az Európai Tanács 2014-ben – a krími háború idején – alkotott egy speciális másik rendeletet, amely tiltotta az ott felsorolt, kettős felhasználású termékek Oroszországba irányuló tranzakcióit.⁷ Az eredeti változatban az olaj- és gázkitermeléshez szükséges technikai eszközök, valamint egyes bankok értékpapírjai szerepelnek. Az évek során számos melléklettel bővítették a rendeletet, mígnem Ukrajna 2022-es megtámadását követően a XV. számú mellékletet fűzték hozzá, amely az RT öt európai leányvállalatát tartalmazta, valamint a *Szputnyik* (Sputnik) csatornát.⁸ Ezután magát a XV. mellékletet is

⁴ A megtámadott döntést a bíróság március 17-én jóváhagyta.

⁵ 428/2009/EK rendelet a kettős felhasználású termékek kivitelére, transzferjére, brókertevénységére és tranzitjára vonatkozó közösségi ellenőrzési rendszer kialakításáról, 1. cikk.

⁶ 428/2009/EK rendelet a kettős felhasználású termékek kivitelére, transzferjére, brókertevénységére és tranzitjára vonatkozó közösségi ellenőrzési rendszer kialakításáról, 2. cikk (1).

⁷ A Tanács 833/2014/EU rendelete (2014. július 31.) az ukrajnai helyzetet destabilizáló orosz intézkedések miatt hozott korlátozó intézkedésekről.

⁸ A Tanács (EU) 2022/350 rendelete (2022. március 1.) az ukrajnai helyzetet destabilizáló orosz intézkedések miatt hozott korlátozó intézkedésekről szóló 833/2014/EU rendelet módosításáról. A háború kitörésének idején, február 23-án, 25-én és 28-án valamint március 1-jén kétszer is módosították a rendeletet (URL5).

bővítették oroszországi televíziócsatornákkal.⁹ Így a felsorolt csatornák közvetítése bármely technikai eszközzel tilossá vált az Európai Unión belül.

A korlátozott felhatalmazás elve értelmében az Unió csak olyan területeken alkothat jogot, amelyekre kifejezett felhatalmazása szól. Az RT betiltásával kapcsolatosan gyakori kritika, hogy az EU nem rendelkezik hatáskörrel a média területén. A rendelet jogalapja azonban az EU működéséről szóló szerződés 5. rész IV. címének 215. cikke (Korlátozó intézkedések). Eszerint, ha a közös kül- és biztonságpolitika keretén belül az EU elfogad valamely határozatot harmadik országgal fennálló kapcsolatok megszakítására vagy korlátozására, akkor a Tanács minősített többséggel elfogadja a szükséges intézkedéseket. Ezt az EU külügyi és biztonságpolitikai főképviselője és a Bizottság által előterjesztett együttes javaslat alapján teszi, a Parlament pedig nem vesz részt az eljárásban, mindössze utólagos tájékoztatást kap.¹⁰ A közös kül- és biztonságpolitika területén az Európai Tanácsé és a Tanácsé a szerep.¹¹ A Tanács, előzetes tanácsi határozat esetén nem csupán államokkal, hanem egyes természetes és jogi személyekkel, csoportokkal vagy nem állami, illetve államisággal nem rendelkező entitásokkal szemben is megállapíthat korlátozó intézkedéseket – ez történt jelen esetben. Az előzetes technikai felhatalmazást pedig egy 2014-es évi tanácsi határozat nyújtotta az ukrajnai helyzetet destabilizáló orosz intézkedések miatt hozott korlátozó intézkedésekről.¹²

A módosító rendeletet – nem jellemző módon – részletes indokolással látták el, amely társadalmi-politikai kontextusba helyezi a tilalmat. Az indokolás utal arra a 2021-es tanácsi határozatra, amely hangsúlyozta, hogy tovább kell erősíteni az Unió és a tagállamok rezilienciáját, valamint a hibrid fenyegetésekkel, többek között a dezinformációval szembeni fellépésre való képességüket. Többek között biztosítani kell a hibrid fenyegetések területén – ezen belül többek között a külföldi beavatkozással és a befolyásoló műveletekkel szemben – alkalmazható lehetséges válaszintézkedéseket. Megállapítja, hogy Oroszország célja az Unió és tagállamai destabilizációja, és hogy ennek érdekében a média manipulálására és a tények elferdítésére irányuló szisztematikus nemzetközi kampányt folytat. Felsorolja ennek eszközeit és tematikus területeit, valamint célpontjait (például civil társadalom). Kijelenti, hogy ezt a propagandatevékenységet orosz vezetés alatt álló médiaorgánumokon

⁹ A Tanács (EU) 2022/879 rendelete (2022. június 3.) az ukrajnai helyzetet destabilizáló orosz intézkedések miatt hozott korlátozó intézkedésekről szóló 833/2014/EU rendelet módosításáról. A Tanács (EU) 2022/2474 rendelete (2022. december 16.) az ukrajnai helyzetet destabilizáló orosz intézkedések miatt hozott korlátozó intézkedésekről szóló 833/2014/EU rendelet módosításáról. A Tanács (EU) 2022/394 rendelete (2022. március 9.) az ukrajnai helyzetet destabilizáló orosz intézkedések miatt hozott korlátozó intézkedésekről szóló 833/2014/EU rendelet módosításáról.

¹⁰ EUMSZ 5. rész, IV. cím 215. cikk.

¹¹ EUSZ. V. cím 2. szakasz: A közös biztonság- és védelempolitikára vonatkozó rendelkezések.

¹² A Tanács 2014/512/KKBP határozata (2014. július 31.) az ukrajnai helyzetet destabilizáló orosz intézkedések miatt hozott korlátozó intézkedésekről.

keresztül folytatják, amelyek kulcsfontosságúak az Ukrajnával szembeni agresszió előmozdításában is. Ezáltal a médiumok jelentős és közvetlen fenyegetést jelentenek az Unió közrendjére és biztonságára nézve, ezért sürgősen szükséges, hogy felfüggeszék ezeknek a tevékenységeit. Hangsúlyozza, hogy ez a korlátozás nem érinti aránytalanul az EU Alapjogi Kartájában elismert alapvető jogokat, így nem akadályozza meg, hogy az RT munkatársai egyéb tevékenységet folytassanak az Unióban, például kutatást és interjúkészítést. (Megjegyzendő, hogy a Deutsche Welle betiltásakor Moszkva a stúdió megszüntetéséről döntött, a munkatársaknak pedig visszavonta az akkreditációját (Bahgat, 2022). Ez a döntés az uniós rendelkezés másnapján történt, ugyanakkor már decemberben, amikor a német médiahatóság tárgyalni kezdte az ügyet, célzott erre a következményre az RT főszerkesztője és az orosz igazságügyminiszter (Deutsche Welle, 2022; Goncharenko, 2022).

A BETILTÁST KÖVETŐ UTÓÉLET

A betiltást az RT France megtámadta a luxemburgi bíróságon, azzal érvelve, hogy a Tanácsnak nincs hatásköre ilyen tilalom elrendelésére, és az sérti az EU Alapjogi Kartáját, konkrétan a védelemhez való és a kontradiktórius eljáráshoz való jogot (41. és 48. cikk), a vállalkozás szabadságát (16. cikk) és a véleménynyilvánítás szabadságát (11. cikk). Az Európai Bíróság elnöke 2022. március 30-án elutasította az RT France ideiglenes intézkedés iránti eljárásban benyújtott, sürgős vizsgálat iránti kérelmét (T-123/22R. RT France v. EU Council), július 27-én pedig a testület nagytanácsként eljárva teljes egészében elutasította az RT France fellebbezését (Bertuzzi, 2022). Döntésében a bíróság explicit módon hivatkozott az Emberi Jogok Európai Egyezményére, illetve annak 10. cikkére, és utalt arra, hogy a 11. cikknek ugyanolyan jelentőséget kell adni, a Karta 52. cikke értelmében (Ó Fathaigh–Voorhoof, 2022). A bíróság úgy találta, hogy a korlátozás arányos volt, és egészében megfelelt az alapjogi korlátozás követelményeinek.

Számos elemzés helyesen mutat rá arra, hogy tartalmi korlátozásként értelmezhetetlenül abszurd az európai aktus: egy, a végrehajtó hatalomhoz tartozó testület, a tagállamok kormányzaiból álló Tanács, olyan műsorszolgáltatókat tilt be, amelyeket európai médiahatóságok (kivéve a német) jogszerűen bejegyeztek. Mindezt előzetes korlátozásként, bírói döntés, vizsgálat és mérlegelés nélkül. A Nemzetközi Egyezségokmány 20. cikkének hivatkozását is helytelenítik („Minden háborús propagandát törvényben kell betiltani”),¹³ mivel az sem mentesít a bírói döntés követelménye alól. Ahogy a szerzők helyesen rámutatnak, az EU szerződések sehol sem utalnak propagandára, és ez a kifejezés nincsen definiálva semmiféle jogszabályban (Ó Fathaigh–Voorhoof, 2022). A kritikusok szerint

¹³ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 20. cikk (1).

ezzel az EU hasonló eszközökhöz folyamodik, mint Oroszország (Baade, 2022). Jelen írásnak nem célja, hogy ebben a kérdésben részletesebben elmélyedjen vagy állást foglaljon. Kétségtávol, a szólásszabadság elveinek megtartására felszólító érvek megszívlelendők.

Mindazonáltal, az RT kettős célú termékként történő azonosítása egyáltalán nem nélkülözött sem bizonyítékokat, sem jogalkotási előzményeket. Az Európai Tanács már 2015-ben határozatot hozott az orosz dezinformáció megállításának szükségességéről, amikor létrehozta az EU External Action Service keretei között az East Stratcom Task Force-t (EEAS, 2019). 2016-ban közös keretegyezményt alkotott a hibrid fenyegetések elhárításáról, és akciótervet fektetett le a dezinformációt terjesztő idegen ügynökök ellen.¹⁴ 2018-ban az Európai Tanács ismét határozott a dezinformáció elleni küzdelemről és a demokrácia védelméről (Európai Tanácsi határozatok, 2018).

Nemzetközi tudományos kutatások révén többszörösen bizonyítást nyert, hogy néhány állam szándékosan manipulálta a demokratikus közbeszédet (Biteniece et al., 2017). Az orosz védelmi minisztérium pedig nyíltan „információs háborúként” definiálta a stratégiát, amelynek a polarizáció fokozása volt az egyik kimondott célja. Kreml dokumentumokban volt olvasható a hibrid hadviselés kifejezés, és annak célja, hogy „a lakosság masszív pszichológiai kondicionálásával destabilizáljon egy társadalmat és egy államot, valamint nyomást gyakoroljon egy államra, hogy az ellenfél érdekeinek megfelelő döntéseket hozzon” (Russell, 2016).

Kétségtelen, hogy az információs hadviselés önmagában még nem tekinthető puha politikai befolyásszerzési kísérletnek. Mindaddig fenntartható ez a jóindulatú vélelem, amíg az információs hadviselés pusztán önmagában jelenik meg. A katonai agresszió megjelenése azonban megdönti ezt a vélelmet.

ÖSSZEGRZÉS

A politikai kommunikáció kutatói évek óta figyelmeztetnek, hogy Oroszország geopolitikai stratégiai céllal, összehangoltan alkalmazza az információs hadviselést. Az ukrajnai agresszió mégis váratlanul érte a politikai döntéshozókat. A világrend, amely mintegy harminc éve többé-kevésbé stabilnak és – Európa számára – biztonságosnak tűnt, néhány nap alatt felborult. Ennek fényében naivitásnak tűnik számon kérni, hogy miért nem tették mérlegelés tárgyává a bizonyítottan politikai fegyverként használt RT csatornák betiltását, vagy miért nem korlátozták a tiltást egyes műsorokra.

¹⁴ European Commission (2016), Joint Communication to the European Parliament and the Council Joint. Framework on countering hybrid threats a European Union response, JOIN(2016) 18 final, Brussels, 6 March.

Oroszország háborúja éppenhogy semmissé teszi a szólásszabadság tudósai által hivatkozott nemzetközi ENSZ-egyezmények jelentőségét: hiszen az ENSZ célja a háború eliminálása és megelőzése volt. Nyilvánvaló tehát, hogy a harc a geopolitikai hatalomért folyik, és a határok nélküli kibertér új lehetőséget kínál ennek megszerzésére. A demokráciák mint toleráns és nyitott térségek, militáns önvédelem nélkül rendkívül sebezhetőek az újfajta hadviselés ellen.

Ahogy az alkotmányos rend erőszakos megdöntésére irányuló kísérlet büntetendő, úgy az agresszív háború indítását a nemzetközi jog tiltja. Ugyanarra a célra való törekvés a toll eszközével, érvekkel és véleményekkel – még ha tévesekkel is – védett eszköz marad. Előfordulhat olyan, hogy egy agresszió ténye utólag megfosztja a védelemtől a kifejezéseket? Nos, a gyakorlatban éppen ez a helyzet az uszítás és a népirtás esetén is. Habár egyiknek sem tényállási eleme a ténylegesen (és a szólással összefüggésben bekövetkező) agresszió, mégis lehet ez az *ultima ratio*, amelynek hiányában a bíróságok gyakran meghátrálnak a korlátozás alkalmazásától.

IRODALOM

- Baade, Björnstjern (2022): The EU's "Ban" of RT and Sputnik. *Verfassungsblog*, <https://verfassungsblog.de/the-eus-ban-of-rt-and-sputnik/>
- Baggott Carter, Erin – Carter, Brett L. (2021): Questioning More: RT, Outward-Facing Propaganda, and the Post-West World Order. *Security Studies*, 30, 1, 49–78. DOI: 10.1080/09636412.2021.1885730
- Bahgat, Farah (2022): DW's Moscow Bureau Closes after Russian Ban. *Deutsche Welle*, 04 February 2022. <https://www.dw.com/en/dws-moscow-bureau-closes-after-russian-ban/a-60657233>
- Baumgärtner, Maik – Lehmann, Timo – Müller, Ann-Katrin (2022): So egal sind einem russischen Staatskanal deutsche Verbote. *Spiegel*, 28 Februar 2022. <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/sendeverbot-fuer-rt-de-politiker-erhoehen-druck-auf-medienanstalt-a-ab839e42-52fc-4f8f-9669-ff497defcf98>
- Bertuzzi, Luca (2022): EU Court Confirms Ban on Russia Today. *Euractiv*, <https://www.euractiv.com/section/media/news/eu-court-confirms-ban-on-russia-today/>
- Biteniece, Nora – Bertolin, Giorgio – Agarwal, Nitin et al. (2017): *The Digital Hydra: Security Implications of False Information Online*. Nato Strategic Communications Centre of Excellence, <https://www.stratcomcoe.org/digital-hydra-security-implications-false-information-online>
- Crilly, Rhys – Gillespie, Marie – Vidgen, Bertie et al. (2022): Understanding RT's Audiences: Exposure Not Endorsement for Twitter Followers of Russian State-Sponsored Media. *The International Journal of Press/Politics*, 27, 1, 220–242. DOI: 10.1177/1940161220980692
- Deutsche Welle (2022): Russia Shuts DW's Moscow Bureau, Withdraws Staff Credentials. *Deutsche Welle*, 03 February 2022. <https://www.dw.com/en/russia-shuts-dws-moscow-bureau-withdraws-staff-credentials/a-60646973>
- EEAS (2019): Don't Be Deceived: EU Acts against Fake News and Disinformation. 19 September 2019. https://www.eeas.europa.eu/node/32408_en
- Elsawah, Mona – Howard, Philip N. (2020): "Anything That Causes Chaos": The Organizational Behavior of Russia Today (RT). *Journal of Communication*, 70, 5, October, 623–645. DOI: 10.1093/joc/jqaa027, <https://academic.oup.com/joc/article/70/5/623/5912109>

- European Union External Action (2018): *Joint Report on the Implementation of the Joint Framework on Countering Hybrid Threats from July 2017 to June 2018*. 13 June 2018. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=JOIN:2018:014:FIN>
- Goncharenko, Roman (2022): DW Ban in Russia: How It Happened. *Deutsche Welle*, 04 February 2022. <https://www.dw.com/en/dw-ban-in-russia-how-it-happened/a-60666435>
- ICA (2017): *Background to "Assessing Russian Activities and Intentions in Recent US Elections": The Analytic Process and Cyber Incident Attribution*. Intelligence Community Assessment. https://www.dni.gov/files/documents/ICA_2017_01.pdf
- Krieger, Stefan (2022): Aus für RT DE: Russischer Sender wehrt sich vor Gericht gegen Verbot. *Frankfurter Rundschau*, 09 February 2022. <https://www.fr.de/kultur/rt-de-russland-sender-verbot-deutschland-gericht-deutsche-medienaufsicht-news-91278261.html>
- Ó Fathaigh, Ronan (2019): Court of Justice of the European Union: Pay-to-View Restriction on Foreign TV Channel Now Permissible. *Iris*, 8, 1/3. <https://merlin.obs.coe.int/article/8634>
- Ó Fathaigh, Ronan – Voorhoof, D. (2022): Case Law, EU: RT France v. Council: General Court Finds Ban on Russia Today Not a Violation of Right to Freedom of Expression. *Inform*, <https://inform.org/2022/08/19/case-law-eu-rt-france-v-council-general-court-finds-ban-on-russia-today-not-a-violation-of-right-to-freedom-of-expression-ronan-o-fathaigh-and-dirk-voorhoof/>
- Roth, Andrew – Waterson, Jim (2018): Russian Media Regulator to Investigate BBC's Operations. *The Guardian*, 21 December 2018. <https://www.theguardian.com/media/2018/dec/21/media-regulator-in-russia-to-check-legality-of-bbc-operations>
- Russell, M. (2016): *Russia's Information War: Propaganda or Counter-Propaganda?* EPRS European Parliamentary Research Service. Members' Research Service PE 589.810. 2. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/589810/EPRS_BRI\(2016\)589810_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/589810/EPRS_BRI(2016)589810_EN.pdf)
- Saari, Sinikukka (2014): Russia's Post-Orange Revolution Strategies to Increase Its Influence in Former Soviet Republics: Public Diplomacy *po russkii*. *Europe-Asia Studies*, 66, 1, 50–66. DOI: 10.1080/09668136.2013.864109, <https://tinyurl.com/3p979wrh>
- Sakwa, Richard (2012): Conspiracy Narratives as a Mode of Engagement in International Politics: The Case of the 2008 Russo-Georgian War. *The Russian Review*, 71, 4, 581–609. DOI: 10.1111/j.1467-9434.2012.00670.x
- Smirnova, Olga (2016): *Russian TV: Contesting European Values*. Reuters Institute Fellowship Paper, University of Oxford, <https://tinyurl.com/2k9yn26b>
- Yablokov, Ilya (2015): Conspiracy Theories as a Russian Public Diplomacy Tool: The Case of Russia Today (RT). *Politics*, 35, 3–4, 301–315. DOI: 10.1111/1467-9256.12097
- URL1: Strengthened Code of Practice on Disinformation (megerősített dezinformációs kódex) (2022): <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2022-strengthened-code-practice-disinformation>
- URL2: Commission Decision C(2017) 814 final. 17.2.2017. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/decision-suspend-broadcast-russian-language-channel-rtr-planeta-lithuania-complies-eu-rules>
- URL3: Commission Decision C(2021) 3162 final, 7.5.2021. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/decision-latvia-suspend-broadcast-tv-channel-rossiya-rtr-compatible-eu-law>
- URL4: C-622/17, Baltic Media Alliance Ltd. v. Lietuvos radijo ir televizijos komisija. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=215786&doclang=EN>
- URL5: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:02014R0833-20230205&from=EN#tocId2>

Jogszabályok és bírói határozatok

- A Tanács 833/2014/EU rendelete (2014. július 31.) az ukrajnai helyzetet destabilizáló orosz intézkedések miatt hozott korlátozó intézkedésekről
- A Tanács 2014/512/KKBP határozata (2014. július 31.) az ukrajnai helyzetet destabilizáló orosz intézkedések miatt hozott korlátozó intézkedésekről
- A Tanács (EU) 2022/350 rendelete (2022. március 1.) az ukrajnai helyzetet destabilizáló orosz intézkedések miatt hozott korlátozó intézkedésekről szóló 833/2014/EU rendelet módosításáról
- A Tanács (EU) 2022/394 rendelete (2022. március 9.) az ukrajnai helyzetet destabilizáló orosz intézkedések miatt hozott korlátozó intézkedésekről szóló 833/2014/EU rendelet módosításáról
- A Tanács (EU) 2022/879 rendelete (2022. június 3.) az ukrajnai helyzetet destabilizáló orosz intézkedések miatt hozott korlátozó intézkedésekről szóló 833/2014/EU rendelet módosításáról
- A Tanács (EU) 2022/2474 rendelete (2022. december 16.) az ukrajnai helyzetet destabilizáló orosz intézkedések miatt hozott korlátozó intézkedésekről szóló 833/2014/EU rendelet módosításáról
- A Tanács 428/2009/EK rendelete a kettős felhasználású termékek kivitelére, transzferjére, bróker-tevékenységére és tranzitjára vonatkozó közösségi ellenőrzési rendszer kialakításáról
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazatban a versenyalapú és tisztességes piacokról és az (EU) 2019/1937 és (EU) 2020/1828 irányelvek módosításáról (digitális piacokról szóló törvény)
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet)
- C-622/17, Baltic Media Alliance Ltd. v. Lietuvos radijo ir televizijos komisija. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=215786&doclang=EN>
- EUMSZ IV. cím 215. cikk
- Európai Bizottsági (EB) Közlemény (2016): *Joint Communication to the European Parliament and the Council Joint. Framework on Countering Hybrid Threats a European Union Response*. JOIN(2016) 18 final, Brussels, 6 March.
- Európai Bizottsági határozat (EB) C(2017) 814 final, 17.2.2017. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/decision-suspend-broadcast-russian-language-channel-rtr-planeta-lithuania-complies-eu-rules>
- Európai Bizottsági határozat (EB) C(2021) 3162 final, 7.5.2021. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/decision-latvia-suspend-broadcast-tv-channel-rossiya-rtr-compatible-eu-law>
- Európai Tanácsi határozatok, 2018. október 18. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/10/18/20181018-european-council-conclusions>
- EUSZ. V. cím 2. fejezet.
- MABB: *Verwaltungsgericht Berlin bestätigt mabb im Fall RT DE*. <https://www.mabb.de/uber-die-mabb/presse/pressemitteilungen-details/verwaltungsgericht-berlin-bestaetigt-mabb-im-fall-rt-de.html>
- OFCOM: Sanction (117)19 Autonomous Non-Profit Organisation (ANO) TV Novosti, https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0027/158571/sanction-decision-rt.pdf
- Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 20. cikk (1).
- T-125/22 R. RT France v. EU Council. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=256901&pageIndex=0&doclang=fr&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4668816>